

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

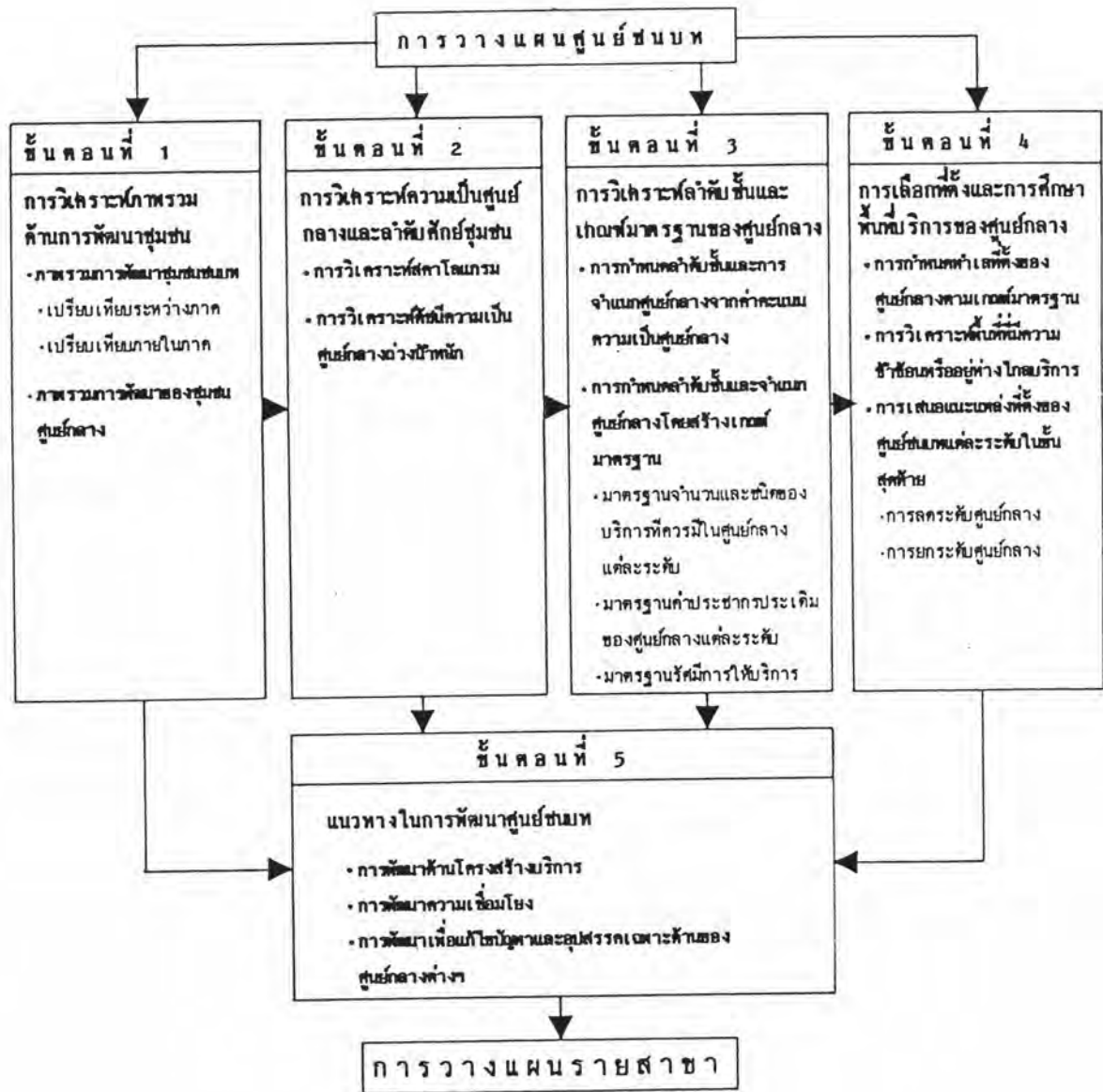
สรุป

การดำเนินงานศึกษาวิเคราะห์ เพื่อประกอบการวางแผนศูนย์ชนบทครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การทดลองนำเสนอกระบวนการ และเทคนิควิธีการที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนศูนย์ชนบท ที่อาจเป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนในพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ภาคขนาดเล็กในระดับอำเภอ ทั้งนี้ แนวทางที่เสนอแนะได้คำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักการสำคัญของการวางแผนศูนย์ชนบท ที่จะต้องให้ความสำคัญต่อประเด็นทางด้านพื้นที่กายภาพ และแหล่งที่ตั้งของการพัฒนา (Place Oriented) โดยผลลัพธ์สุดท้ายของแผน จะต้องอำนวยความสะดวกต่อการวางแผนรายสาขา ในลักษณะของการวางกรอบเพื่อกำหนดแหล่งที่ตั้งสำหรับการจัดสรรบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และกิจกรรมการพัฒนาด่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีประสิทธิภาพ และความเป็นธรรมในแง่การให้บริการและการรับบริการ ขณะเดียวกันกระบวนการและเครื่องมือการวิเคราะห์และวางแผนที่เสนอแนะ จะต้องมีความเรียบง่าย และสะดวกต่อการประยุกต์ใช้สำหรับนักวางแผนระดับท้องถิ่น และต้องสามารถนำเสนอได้ในรูปแบบที่ง่ายต่อการพิจารณาสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีอำนาจตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังคำนึงถึงการประหยัดแรงงานและต้นทุนในการวางแผน โดยเสนอแนะให้ใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่แล้วให้มากที่สุด และจะรวบรวมข้อมูลใหม่เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

จากกรณีศึกษาอำเภอน้ำพอง ผู้ศึกษาได้ทดลองกำหนดกระบวนการในการวิเคราะห์โดยตั้งประเด็นคำถามที่จะต้องค้นคว้า 5 ประการ ได้แก่

1. ระดับการพัฒนาและสภาพปัญหาของชุมชนในพื้นที่ศึกษา โดยพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างสภาพการณ์ของพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่น ๆ และเปรียบเทียบระหว่างหน่วยชุมชนในพื้นที่ศึกษา
2. การจัดเรียงลำดับชุมชนตามฐานะความเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยพิจารณาจากจำนวนชนิดและความสำคัญ of โครงสร้างบริการที่มีในชุมชน
3. หลักเกณฑ์ มาตรฐาน และระดับขั้นที่เหมาะสมสำหรับการพิจารณาคัดเลือกศูนย์ชนบท

แผนภูมิ 5.1 กระบวนการในการวิเคราะห์และวางแผนศูนย์ชุมชน
ที่ใช้ในกรณีศึกษา อำเภอป่าพอง

4. แหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมของศูนย์ชนบทระดับต่าง ๆ ที่พิจารณาจากมาตรฐานที่กำหนดไว้แล้ว ประกอบกับหลักเกณฑ์ทางด้านประสิทธิภาพในการให้บริการและความสะดวกของประชาชนในการรับบริการ

5. ประเด็นการพัฒนาคำสำคัญสำหรับศูนย์ชนบทที่เสนอแนะ

จากประเด็นคำถามที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์สำหรับการวางแผนศูนย์ชนบท กรณีศึกษาน้ำพอง ผู้ศึกษาได้เสนอแนะแนวทางและวิธีการ สำหรับการวิเคราะห์และผลสรุปของการศึกษาในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. สรุปแนวทาง วิธีการ และผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาและสภาพปัญหา

ผลการทดลองนำข้อมูล กชช. 2 ค. ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านทั่วประเทศ มาทำการวิเคราะห์ ดัชนีการพัฒนากทางเศรษฐกิจ-สังคม (Socio - economic indicators) โดยคำนึงถึงการพิจารณาเปรียบเทียบพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่นๆ และการเปรียบเทียบระหว่างหน่วยชุมชนในพื้นที่ศึกษา ได้ผลสรุปดังนี้

1.1 ระดับการพัฒนา โดยเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูล กชช. 2 ค. ทั้งในลักษณะข้อมูลดิบและข้อมูลที่วิเคราะห์แล้ว มาทำการศึกษาโดยพิจารณาขอบเขตการเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ 4 ระดับ ได้แก่ 1) อำเภอ น้ำพอง 2) ภาคอีสาน 3) จังหวัดขอนแก่น และ 4) ค่ารวมของประเทศ ข้อมูลของพื้นที่แต่ละระดับได้นำมาปรับค่าให้อยู่ในรูปสัดส่วน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าดัชนี เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกันได้ และเนื่องจากข้อมูล กชช. 2 ค. ได้ทำการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในชนบทไว้โดยละเอียด ทั้งในด้านลักษณะทางประชากร ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน สภาพเศรษฐกิจ-สังคม โครงสร้างพื้นฐาน การประกอบอาชีพ กำลังการผลิต การศึกษา และการสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอำนวยความสะดวกต่อการพิจารณาเปรียบเทียบให้ได้ผลการศึกษาอย่างสมบูรณ์

สำหรับกรณีศึกษาน้ำพอง พบว่า โดยส่วนรวมแล้ว นับเป็นพื้นที่ที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของพื้นที่ทุกระดับ โดยมีประเด็นปัญหาที่สำคัญ ซึ่งเป็นปัญหาโดยทั่วไปในภาคอีสาน ได้แก่ ปัญหาทางด้าน การประกอบอาชีพ กำลังการผลิต และมาตรฐานของรายได้

1.2 ระดับการพัฒนาโดยเปรียบเทียบระหว่างชุมชนภายในพื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้ใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านในอำเภอมาทำการปรับปรุงให้อยู่บนพื้นฐานของชุมชน (Settlements) และทำการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาด้านต่าง ๆ และระดับการพัฒนารวม โดยให้ค่าน้ำหนักของการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามความสำคัญ และทำการจัดกลุ่มชุมชนตามระดับการพิจารณา ออกเป็น 4 กลุ่ม โดยอาศัยการวิเคราะห์กราฟของค่าดัชนี ผลการวิเคราะห์ พบว่า ชุมชนที่มีระดับการพัฒนาสูงของอำเภอน้ำองจะเกาะกลุ่มอยู่บริเวณพื้นที่บริการของโครงการชลประทานหนองหวาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ บริเวณตำบลวังชัย ท่ากระเสริม และทรายมูล ส่วนบริเวณที่มีสภาพความล้าหลังมาก จะอยู่บริเวณพื้นที่ลาดชันทางตอนเหนือ ได้แก่ ตำบลนันทย และบัวเงิน

นอกจากนี้ ยังได้ทำการพิจารณาโครงสร้างปัญหาของชุมชนต่าง ๆ โดยวิเคราะห์จากสัดส่วนการกระจายตัวของปัญหาด้านต่าง ๆ พบว่า ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ การผลิต และอัตราค่าจ้างยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับทุก ๆ ชุมชน แม้กระทั่งชุมชนที่มีระดับการพัฒนาสูงก็ตาม ขณะที่ปัญหาทางด้านการบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาอยู่ในเกณฑ์ดีโดยทั่วไป

ผลการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ พบว่า ฐานข้อมูล กชช.2 ค. สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมรายละเอียดอย่างกว้างขวาง ประกอบกับ เทคนิคในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นเทคนิคง่าย ๆ ในลักษณะการใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ดัชนี โดยนำเสนอในรูปแบบ ตาราง กราฟ และแผนที่ ได้ช่วยให้ผลการวิเคราะห์มีความสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้นอย่างมาก ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับหลักการของแผน ๆ ที่กำหนดไว้แล้ว

2. สรุปแนวทางและผลการวิเคราะห์ระบบชุมชนและความเป็นศูนย์กลางของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

เพื่อการพิจารณาถึงบทบาทความสำคัญตามลำดับศักระยะของชุมชน ที่กำหนดจากฐานะความเป็นศูนย์กลางในการให้บริการ ในการวิเคราะห์การจัดเรียงลำดับชุมชน ตามระดับความเป็นศูนย์กลาง จึงได้กำหนดชนิดของโครงสร้างที่จะนำมาวิเคราะห์ รวม 54 ชนิด ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างบริการทางการค้า บริการและสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ และโครงสร้างที่เกิดจากการพัฒนาของประชาชนในท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สคาโลแกรม (Scalogram Analysis) และการวิเคราะห์ดัชนีความเป็นศูนย์กลางถ่วงน้ำหนัก (Weighted Centrality

Index) ซึ่งผลการวิเคราะห์โดยวิธีการทั้ง 2 สามารถผนวกไว้ด้วยกันในตาราง แมทริกซ์
สคาโลแกรม

ผลการศึกษา พบว่า การกระจายตัวของโครงสร้างบริการในตารางสคาโลแกรม ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะ "ตะกร้าสะสมของสินค้าและบริการ" โดยชุมชนที่อยู่ในลำดับสูงกว่าจะสะสมบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนลำดับล่าง ไว้เกือบทั้งหมด และยังบริการอีกส่วนหนึ่งที่จะไม่ปรากฏในชุมชนลำดับล่างด้วย อย่างไรก็ตาม จากลักษณะที่แตกต่างกันของโครงสร้างบริการที่นำมาวิเคราะห์ พบว่า การกระจายตัวอย่างผิดปกติของบริการบางชนิดที่ปรากฏอยู่หลายชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นบริการที่มีจุดกำเนิดจากการพัฒนาของรัฐและท้องถิ่น เช่น บริการด้านคลังยาสัตว์ หนาตาข้าว หนาตาโคกระบือ ประปาหมู่บ้าน ร้านค้าสหกรณ์ เป็นต้น เหตุผลของการเกิดผิดปกติดังกล่าวอธิบายได้ว่า 1) เกิดจากการกำหนดที่ตั้งของการพัฒนารายสาขาของรัฐอย่างปราศจากหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม 2) เกิดจากลักษณะธรรมชาติของบริการชนิดนั้น ที่มีลักษณะการเกิดและการคงอยู่ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของประชาชนหรือผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ เช่น การมีกลุ่มเกษตรกร ร้านค้าสหกรณ์ ประปาหมู่บ้าน เป็นต้น 3) เกิดจากเหตุผลในแง่ความทั่วถึงของการพัฒนาบริการดังกล่าว ที่พบว่า บริการบางชนิดอาจมีลักษณะเป็นบริการที่จะควรมีทุก ๆ ชุมชน แต่เนื่องจากการพัฒนาที่ยังไม่อาจผลักดันได้อย่างทั่วถึง ทำให้บริการดังกล่าวมีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ในช่วงของการเก็บข้อมูลวางแผน และในผลการวิเคราะห์จะดูเสมือนว่าโครงสร้างบริการดังกล่าวมีระดับความสำคัญสูง แต่มีการกระจายตัวผิดปกติ

ดังนั้น ในการดำเนินงานวิเคราะห์ จึงเสนอแนะให้มีการศึกษารายละเอียดของโครงสร้างบริการที่นำมาพิจารณาอย่างรอบคอบ และควรกำหนดชนิดของโครงสร้างบริการที่จะนำมาวิเคราะห์ให้มากที่สุด เพื่อป้องกันการเบี่ยงเบนผลการวิเคราะห์โดยส่วนรวม

นอกจากนี้ จากกรณีศึกษาข้างพบว่า การใช้เทคนิคการวิเคราะห์ดัชนีความเป็นศูนย์กลาง อาจไม่เหมาะสมสำหรับลักษณะการกระจายตัวของโครงสร้างบริการในระบบชุมชนของไทย เนื่องจากค่าน้ำหนักที่กำหนดให้กับโครงสร้างบริการ จะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อค่าคะแนนความเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงค่าความเป็นศูนย์กลางของชุมชนบางแห่ง อาจเกิดจากความแปรปรวนของแหล่งที่ตั้งดังกล่าวแล้ว แต่ผลของค่าคะแนนจะทำให้ชุมชนดังกล่าวถูกจัดอยู่ในลำดับสูงกว่าที่ควรจะเป็น

สำหรับการวิเคราะห์สคาโลแกรม ผลการศึกษพบว่า เป็นเทคนิคที่เหมาะสมสำหรับการวางแผนศูนย์ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะการจัดเรียงลำดับชุมชนและโครงสร้างบริการบนตารางแมทริกซ์ ช่วยให้การวิเคราะห์ผลสามารถทำได้โดยละเอียด ความผิดปกติใด ๆ

ที่ปรากฏในระบบพื้นที่ สามารถสังเกตได้โดยสายตา (visual interpretation) และสามารถสืบสวนถึงสาเหตุแห่งความผิดปกติดังกล่าวได้โดยง่าย และวิเคราะห์ก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน อยู่ในวิสัยที่วางแผนระดับท้องถิ่นจะดำเนินการได้โดยสะดวก จุดอ่อนสำคัญของวิธีการนี้ อยู่ที่ลักษณะการพิจารณาโครงสร้างบริการว่ามีหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่ได้พิจารณาถึงปริมาณและคุณภาพของบริการที่มี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของบริการในพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาคขนาดเล็กระดับอำเภอ พบว่า จุดอ่อนดังกล่าวมีผลกระทบน้อยมากต่อการวิเคราะห์เมื่อเทียบกับข้อดีอื่นๆ

ทางด้านข้อมูลในการวิเคราะห์ จากกรณีศึกษาน้ำนอง พบว่า ข้อมูลโครงสร้างบริการต่าง ๆ ส่วนใหญ่สามารถรวบรวมได้จากแหล่งข้อมูลราชการ โดยเฉพาะจากสำนักผังเมือง และจากข้อมูล กชช.2 ค. นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะด้านไว้ อาทิ ข้อมูลด้านบริการสาธารณสุข จากกองสาธารณสุขภูมิภาค ข้อมูลสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลโครงสร้างบริการที่สำคัญ ซึ่งมักไม่ปรากฏในแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมบริการทางการค้า เช่น ที่ซ่อมจักรยาน ที่ซ่อมมอเตอร์ไซด์ ร้านขายยา ฯลฯ นับเป็นประเด็นที่ต้องทำการสำรวจภาคสนามเพิ่มเติม

3. สรุปแนวทางและผลการวิเคราะห์หลักเกณฑ์ มาตรฐาน และระดับขั้นที่เหมาะสมสำหรับการพิจารณาคัดเลือกศูนย์ชนบท

ผลการพิจารณาการจัดเรียงลำดับชุมชน (Hierarchy) ที่ได้จะนำมาเป็นพื้นฐานในการคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมขึ้นมาทำหน้าที่เป็นศูนย์ชนบทในแผน กรณีศึกษาน้ำนอง ผู้ศึกษาเริ่มต้นจำแนกระดับขั้นของศูนย์กลางง่าย ๆ โดยทดลองนำค่าความเป็นศูนย์กลางมาวิเคราะห์ลักษณะการทิ้งช่วงของค่าคะแนน (Peaks and Troughs Analysis) บนกราฟ ทำให้สามารถแบ่งระดับขั้นของศูนย์ชนบทได้ถึง 5 ระดับ อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวยังมีสัดส่วนค่อนข้างหยาบมาก และไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เช่น ความเป็นไปได้ในแง่การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ กรณีที่เสนอศูนย์ชนบทถึง 5 ระดับ ขณะที่ปัจจุบันในนโยบายสาธารณะเองก็ยังไม่ปรากฏนัยของศูนย์ชนบท เพียงชุมชนสุขาภิบาลและหมู่บ้านเท่านั้น นอกจากนี้ เทคนิคดังกล่าวยังละเลยการพิจารณารายละเอียดในแง่โครงสร้างบริการ จำนวนประชากร ประสิทธิภาพการให้บริการของศูนย์กลาง และความเป็นธรรมในการรับบริการของชาวชนบทโดยรวม

ดังนั้น การศึกษาจึงได้เสนอแนะวิธีการในการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานสำหรับการคัดเลือกศูนย์ชนบท ซึ่งประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์การกระจายตัวของบริการ เพื่อการจำแนกระดับชั้นของศูนย์ชนบท และการกำหนดมาตรฐานโครงสร้างบริการที่ควรมีในศูนย์ชนบทแต่ละระดับ

2) การวิเคราะห์ค่าประเดิมของโครงสร้างบริการ เพื่อกำหนดมาตรฐานจำนวนประชากรขั้นต่ำของศูนย์ชนบทแต่ละระดับ

3) การวิเคราะห์รัศมีเขตอิทธิพลของโครงสร้างบริการ เพื่อกำหนดมาตรฐานรัศมีการให้บริการบนพื้นฐานความสะดวกในการเข้าถึงของชุมชนโดยรอบ

สำหรับวิธีการแรก Rondinelli ได้เสนอแนะไว้ในโครงการ UFRD ภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำไบโคล ประเทศฟิลิปปินส์ วิธีการที่สอง ประยุกต์จากวิธีการของ Marshall ที่เสนอแนะไว้จากการศึกษาระบบย่านกลาง แบริ และ โอเรน ชาร์ด และวิธีการสุดท้าย ใช้การวิเคราะห์ที่ตั้งพื้นที่บริการที่ Southall เสนอไว้ในโครงการ UFRD ประเทศโบลิเวีย โดยคำนึงถึงเหตุผลในแง่ความเรียบง่ายของวิธีการ ความสอดคล้องกับการใช้เทคนิคสคาโลแกรมในการวิเคราะห์ลำดับศักยภาพชุมชน และลักษณะการผสมผสานกลมกลืนซึ่งกันและกันของวิธีการเหล่านี้

ผลการศึกษาระดับอำเภอพบว่า ระบบชุมชนของพื้นที่สามารถจำแนกได้เป็น

4 ลำดับชั้น

ลำดับชั้นแรก เป็นศูนย์กลางในระดับสูงสุดของศูนย์ชนบท และถือเป็นชุมชนเมืองในลำดับต่ำสุดด้วยในขณะเดียวกัน โครงสร้างบริการที่ส่วนใหญ่เป็นบริการในระดับอำเภอ โดยมีรัศมีการให้บริการที่เหมาะสม ประมาณ 15 กม. ในการศึกษาได้กำหนดขีดเฉพาะว่า "ชุมชนศูนย์กลางท้องถิ่น" หรือ "ชุมชนศูนย์กลางอำเภอ" ได้แก่ สุขาภิบาลน้ำพอง และสุขาภิบาลวังชัย

ลำดับชั้นที่สอง เป็นศูนย์กลางที่มีฐานะเป็นชุมชนชนบทโดยแท้จริง โครงสร้างบริการส่วนใหญ่จะเป็นบริการระดับตำบล หรือไม่ต่ำกว่านี้ โดยมีรัศมีการให้บริการที่เหมาะสม ประมาณ 8 กม. ในการศึกษากำหนดชื่อเฉพาะว่า "ศูนย์บริการชนบท" โดยเชื่อว่าเป็นศูนย์ชนบทที่สำคัญที่มีนัยความเป็นไปได้ในแง่การวางแผนจัดเจนที่สุจริตในอนาคต โดยไม่ทับรวมชุมชนศูนย์กลางท้องถิ่น

ลำดับชั้นที่สาม เป็นศูนย์กลางที่ให้บริการกลุ่มหมู่บ้านจนถึงตำบล ลักษณะ โครงสร้างบริการส่วนใหญ่จะมีฐานะการบริการที่ต่ำกว่าตำบลหรือไม่เกินระดับนี้ มีรัศมีการให้บริการประมาณ 4 กม. และในการศึกษาได้กำหนดชื่อเฉพาะว่า "ชุมชนบริวาร"

ลำดับชั้นที่สี่ มีลักษณะเป็นชุมชนที่ไม่มีลักษณะการให้บริการภายนอก โครงสร้างบริการที่มีส่วนใหญ่ จะตอบสนองความต้องการภายในชุมชน โดยมีรัศมีการให้บริการในชุมชนไม่เกิน 2 กม. และในการศึกษาได้กำหนดชื่อเฉพาะว่า "ชุมชนบริวาร"

4. สรุปแนวทางการวางแผนศูนย์ชนบท

จากหลักเกณฑ์และมาตรฐานทั้งหมดที่ได้ สามารถนำมากำหนดแหล่งที่ตั้งของศูนย์ชนบทในระดับต่าง ๆ โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์เบื้องต้นของศูนย์บริการที่กำหนดว่า ชุมชนทุกชุมชนจะต้องอยู่ในขอบเขตการให้บริการของย่านกลางทุกระดับ โดยไม่มีชุมชนใดอยู่ห่างไกลหรืออยู่นอกเกณฑ์มาตรฐานความสะดวกในการเข้าถึงย่านกลางในระดับใดระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันพื้นที่บริการของศูนย์กลางระดับเดียวกัน ก็ไม่ควรจะมีลักษณะซ้อนทับกัน เนื่องจากลักษณะดังกล่าวอาจแสดงถึงความสูญเปล่าและความสิ้นเปลืองของทรัพยากรการพัฒนา

สำหรับการกำหนดแหล่งที่ตั้งของศูนย์ชนบท ซึ่งเน้นการวิเคราะห์จากแผนที่เป็นสำคัญ จะคำนึงถึงความเป็นไปได้ 2 ประการ ได้แก่

1) การยกระดับศูนย์กลางลำดับรองที่มีศักยภาพ (Potential Center) ขึ้นมาเป็น Subsidiary Center ของศูนย์กลางในระดับนั้น เพื่อให้บริการพื้นที่ที่ขาดความสะดวกในการเข้าถึงศูนย์กลางที่มีอยู่ในปัจจุบัน

2) การลดระดับศูนย์กลางใดศูนย์กลางหนึ่งลงกรณีที่มีการซ้ำซ้อนของศูนย์ชนบทในระดับเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาความเป็นไปได้ทั้ง 2 ประการ จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว โดยในการกำหนดว่าจะยกระดับ Potential Center ขึ้นมาเป็น Subsidiary ของศูนย์ชนบทอีกระดับหนึ่ง จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ล่วงหน้า ในแง่ระยะห่างจากศูนย์กลางระดับเดียวกัน โครงสร้างบริการในระดับนั้น ที่ควรจะมีเป็นอย่างน้อย และขนาดประชากรขั้นต่ำในพื้นที่บริการของ Subsidiary Center

จากกรณีศึกษาได้เสนอแนะให้ยกระดับชุมชนบัวใหญ่ขึ้นมาเป็น Subsidiary ของ ชุมชนศูนย์กลางท้องถิ่น โดยชุมชนบัวใหญ่อยู่ห่างจากศูนย์กลางในระดับนี้ ประมาณ 15 กม. และสามารถเสริมบริการชุมชนที่ห่างไกล บริเวณตำบลบัวใหญ่ และตำบลบ้านขาม โดยมีประชากรในพื้นที่บริการประมาณ 10,000 คน นอกจากนี้ ในระดับศูนย์บริการชนบทยังเสนอให้ยกระดับชุมชนม่วงหวาน ทำกระเสริม และนาเรียง ขึ้นมาเสริมบริการในระดับนี้ด้วย

ในกรณีที่เกิดความซ้ำซ้อนของบริการจะต้องมีการพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องลดระดับศูนย์กลางบางแห่งลงนั้น ควรคำนึงถึงข้อเท็จจริงในแง่ประชากรในพื้นที่บริการด้วย จากกรณีศึกษาที่พบว่า บริเวณตอนกลางของอำเภอน้ำพองจะมีความซ้ำซ้อนของบริการจากศูนย์กลางทุกระดับ การศึกษาจึงได้ประเมินจำนวนประชากรเฉลี่ยของศูนย์กลางที่มีความซ้ำซ้อนของบริการ กับศูนย์กลางอื่น ๆ ที่ไม่ปรากฏความซ้ำซ้อนดังกล่าว ส่วนใหญ่พบว่ามียัตราใกล้เคียงกัน ดังนั้นการลดระดับศูนย์กลางที่ซ้ำซ้อนกันมากมายบริเวณนี้ จึงเสนอแนะไว้เพียงชุมชนเดียว คือ ชุมชนโคกกลาง เท่านั้น

หลังจากขั้นตอนการกำหนดแหล่งที่ตั้ง ผู้ศึกษาได้เสนอแนะประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาโครงสร้างบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกลงในศูนย์กลางแต่ละระดับตามหลักเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อให้ศูนย์กลางที่ได้รับการคัดเลือกทำหน้าที่เป็นศูนย์ชนบทอย่างสมบูรณ์ 2) การพัฒนาโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างศูนย์กลางพิจารณาเฉพาะกรณีความเชื่อมโยงด้านการคมนาคม และ 3) ประเด็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขสภาพความล้มเหลวในด้านต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศูนย์ชนบท

สำหรับข้อเสนอแนะซึ่งถือเป็นสาระสำคัญส่วนสุดท้ายของแผนศูนย์ชนบท จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์สำคัญของแผน ในการกำหนดกรอบพื้นที่และประเด็นการพัฒนาสำหรับการวางแผนรายสาขาในรายละเอียด

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานศึกษาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางการวางแผนศูนย์ชนบท กรณีศึกษาอำเภอน้ำพอง ช่วยให้สามารถกำหนดกระบวนการ แนวทาง และเครื่องมือ ที่อาจนำไปใช้สำหรับการวางแผนศูนย์ชนบทโดยทั่วไปได้ อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดในการศึกษา ทำให้มีจุดอ่อนที่ถือเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษา และการวางแผนต่อไป ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์และการวางแผนครั้งนี้ ดำเนินการบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูลในปัจจุบัน โดยขาดประเด็นการพิจารณาถึงสภาพการณ์ในอดีต และการคาดการณ์ถึงแนวโน้มในอนาคต ทำให้ผลลัพธ์ของแผนยังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ฉะนั้น การวางแผนในทางปฏิบัติ ควรนำประเด็นดังกล่าวมาพิจารณาร่วมด้วย

2. ในการวางแผนศูนย์ชนบท ควรเพิ่มประเด็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง (Linkages Analysis) ต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อมโยงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การคมนาคมขนส่ง และอุตสาหกรรม เพื่อทำให้กระบวนการวางแผนศูนย์ชนบทสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ดังกล่าวสำหรับการวางแผนศูนย์ชนบทอาจต้องใช้ระยะเวลา ต้นทุนค่าใช้จ่าย และบุคลากรเพิ่มขึ้นอย่างมาก

3) การวางแผนศูนย์ชนบท ควรพิจารณาถึงอิทธิพลของศูนย์กลางระหว่างขอบเขตพื้นที่วางแผนและพื้นที่โดยรอบอย่างชัดเจน เพื่อประสิทธิภาพในการกำหนดแหล่งที่ตั้งของศูนย์ชนบทภายในพื้นที่วางแผน

4) การวางแผนศูนย์ชนบท ควรพิจารณาถึงบทบาทของกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นย่านกลาง (Non-Central-Place Activities) ด้วย กิจกรรมเหล่านี้ที่สำคัญ ได้แก่ การอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การค้าส่ง และแหล่งตั้งทางทหาร แม้ว่าผลในเชิงปริมาณของกิจกรรมเหล่านี้ต่อศูนย์กลางอาจยากที่จะประเมินได้ แต่อย่างน้อยควรมีการพิจารณาว่าระบบชุมชนจะกระทบกระเทือนหรือไม่ ต่อการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมเหล่านี้